

EL SÍNDIC FRANCESC CAIRAT FREIXES (1880-1968): UN HOME, UN POLÍTIC, ENTRE DOS NACIONES «NO» NEUTRALS

Maria Teresa Cairat
Vila

Resum

Anàlisi de la interrelació familiar i política als inicis del segle xx a través del curs de la vida d'una persona que va regir els destins d'Andorra en aquells moments: el síndic Francesc Cairat Freixes (1880-1968). Mitjançant l'anàlisi de la vida d'un polític, tant en el seu vessant familiar com en el social i polític, veurem els canvis d'una societat, la d'Andorra. El present treball està basat en la biografia *El síndic Cairat, el meu padri*.

Gràcies a aquest estudi podrem també aprofundir en la interrelació d'Andorra amb els països pirinencs d'un i altre costat de la frontera i podrem veure com l'estreta relació que mantenien els pobles entre ells no era solament local, sinó també transpirinenques i transfronterera.

Paraules clau: Andorra, síndic Cairat, relacions transpirinenques, fronteres, neutralitat.

Abstract: *Ombudsman Francesc Cairat Freixes (1880-1986): A man, a politician, between two “not” neutral nations*

This paper is the analysis of the political and familiar interrelationship at the beginning of the 20th century through the lifetime of a person who ruled the destiny of Andorra at that time: the ombudsman Francesc Cairat Freixes (1880-1986). Through the analysis of a politician's life, both his family life and his social and political ideas, we will see the changes of the Andorran society. This analysis is based on the biography *El síndic Cairat, el meu padri*.

Thanks to this study we will also be able to deepen in the interrelationship between Andorra and the Pyrenean countries from both sides of the border and we will see how the close relationship between the towns was not only local, but also Trans Pyrenean and transborder.

Key words: Andorra, Ombudsman Cairat, Trans Pyrenean relationships, borders, neutrality.

*Dibuix de l'artista
Jordi Casamajor*

En aquest article examinarem les relacions transpirinenques seguint la trajectòria d'una persona, Francesc Cairat Freixes, que va néixer a Sant Julià de Lòria (Andorra) el 1880 i va morir el 1968 i que, com a síndic general, va regir els destins del seu país del 1936 al 1960. Veurem com la seva petjada no va ser només local, sinó també transpirinenca.

Analitzarem les seves relacions familiars, socials i polítiques amb les persones i els territoris d'una i altra banda dels Pirineus, les seves avinences i desavinences, els seus llaços afectius i les dificultats del pas de persones i mercaderies a través de les fronteres. I també les relacions purament econòmiques i polítiques que va mantenir amb els països d'un i altre costat dels Pirineus i que van marcar la llarga sindicatura que va viure.

Exposarem també el perquè del títol, que per als andorrans segur que és molt evident, però que potser no ho és tant, i fins i pot tot pot semblar una mica estrany, per a aquelles persones que no coneixen el nostre himne nacional. L'himne d'Andorra, parlant del nostre

país, entre altres coses, diu: «[...] Princesa nasqué i pubilla entre dos nacions neutrals / sols resta l'única filla de l'Imperi Carlemany [...]» Aquestes dos nacions són Espanya i França, que no sempre han estat del tot neutrals, però que sí, certament, que sempre han estat nacions veïnes i que, com en tota relació de veïnatge, aquesta ha estat a vegades amistosa i a vegades no tant.

La família de Francesc Cairat Freixes, com moltes famílies andorranes, va estar formada des dels seus inicis per persones vingudes d'una i altra banda dels Pirineus. Malgrat que els seus pares eren ambdós andorrans, els seus avis materns venien de França, de molt a prop d'Andorra, de Porta, a la Cerdanya, i la família de la seva esposa venia d'Espanya, igualment de molt a prop, de la Seu d'Urgell i de Pi, un poblet tocant a Bellver de Cerdanya.

Quasi totes les famílies d'Andorra tenien els seus orígens en un i altre costat dels Pirineus, però sempre sense allunyar-se massa. A finals del segle XIX i principis del XX les relacions es teixien anant a fires, a festes, a veure els parents pels bateigs o pels enterraments, i molts d'aquests viatges es feien a peu o a cavall; per tant, les distàncies havien de ser mínimes. En aquestes ocasions, sovint es concertaven casaments i s'enfortien lligams familiars.

Les muntanyes dels Pirineus tan altes i grandioses no impedièn, ni impedeixen, les relacions entre els seus habitants. Les fronteres marcades pels homes, fins i tot en aquella època, eren encara més permeables que les mateixes muntanyes. Per això sovintejaven els vincles entre els habitants de l'Arieja, d'Andorra i del Pallars. Certament, les relacions amb França, sobretot, a l'hivern, sovint eren difícils i, en alguns moments, quasi impossibles. El port d'Envalira, quan nevava, esdevenia una frontera gairebé infranquejable. Estem parlant dels inicis de segle XX, quan encara no hi havia màquines llevaneu, ni turbines, i s'havia d'obrir el port a pic i pala. Avui dia tot això ha canviat molt, però hem de dir que encara, cada hivern, tenim alguns dies el port tancat, ja sigui per risc d'allaus, ja sigui per altres causes climatològiques.

Malgrat aquestes dificultats de relació amb França, la societat andorrana ha mantingut sempre els llaços pirinencs. Ho veiem de manera clara novament amb la qüestió de l'emigració. Els habitants d'Andorra d'inicis del segle XX eren essencialment pagesos i tenien pocs recursos, havien de buscar possibilitats de treball a un i altre costat dels Pirineus, i els joves andorrans en edat de cercar feina marxaven a treballar a Besiers, o a Narbona, a Barcelona o a Manresa: les muntanyes no van ser mai un impediment per a ells.

El meu padrí, Francesc Cairat, com molts joves de la seva època, va marxar a treballar a Barcelona, en un comerç de teixits, i el meu pare, Manuel Cairat, també va marxar a treballar a Catalunya. No es tracta solament d'indrets pirinencs, però sí de llocs a un i altre costat de la frontera on els andorrans, a més d'anar-hi per guanyar-se la vida, intercanviaven

*Netejant el port
d'Envalira a pic i
pala. (Fons ANA)*

idees amb altres joves, i participaven en moviments socials que sovint eren a la base de diversos canvis polítics i socials, de retorn al seu propi país.

Cal dir que si del costat espanyol la llengua d'àmbit era i és el català, en canvi del costat francès no ho era. Malgrat això, la població d'Andorra sempre ha sabut relacionar-se amb la seva llengua pròpia, el català, però també en castellà i francès. El fet de poder conversar amb fluïdesa amb els nostres veïns pirinencs ha facilitat molt la relació i l'intercanvi.

Les maneres de fer, els costums, la gastronomia etc. són molt similars entre els pobles pirinencs, per aquesta raó les relacions socials han estat generalment fàcils i fluïdes. Un andorrà se sent tan a prop o més d'un habitant de Benasc o de Gavarnia que d'un de Barcelona, malgrat que amb aquest últim comparteixi una mateixa llengua.

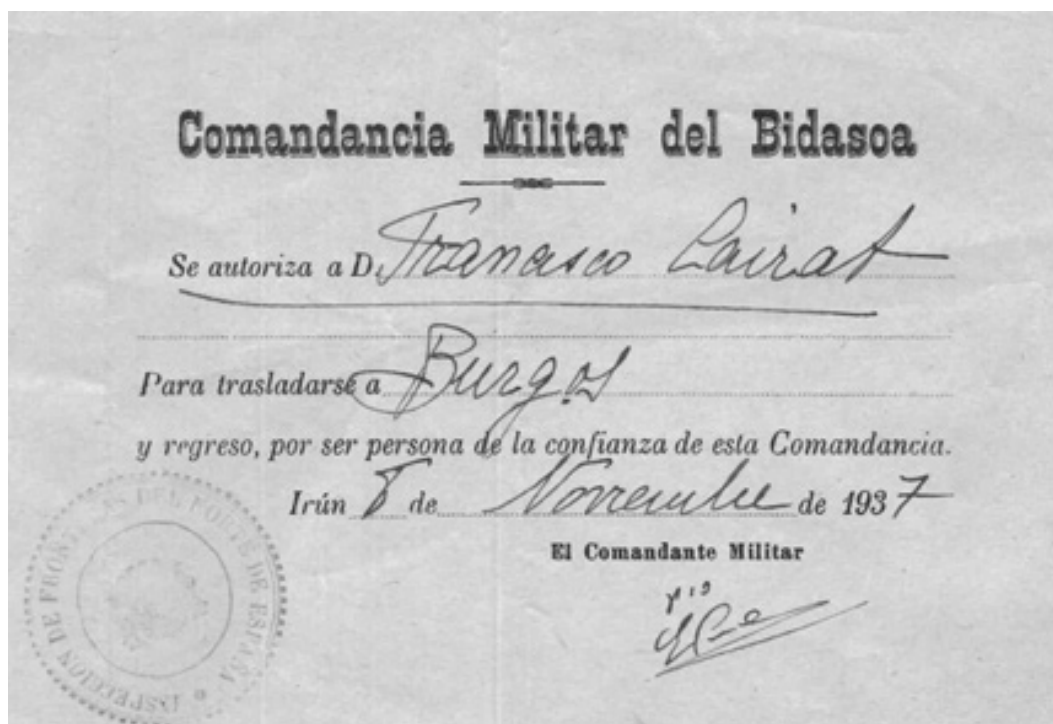
Si en l'aspecte social i familiar les relacions entre pobles del Pirineu han estat generalment fàcils, no ho han estat tant en l'aspecte polític, sobretot en moments de guerra. Hi ha hagut problemes complicats en aspectes purament comercials, i problemes més delicats en qüestions polítiques, basades sobretot en el trànsit de mercaderies i de persones.

Les relacions d'Andorra amb els països veïns en època de guerres, i més concretament de la Guerra Civil Espanyola i de la Segona Guerra Mundial van ser força complexes. Ambdues van succeir durant la sindicatura de Francesc Cairat i li van portar molts maldecaps.

Vull recordar que Andorra és un copríncipat i que els nostres coprínceps són el bisbe d'Urgell i el president de la República Francesa, situats a un i altre costat dels Pirineus i sovint força allunyats de nosaltres en distància i en mentalitat. També hem de considerar que les relacions polítiques, en aquella època, es lligaven sovint amb persones i estaments que es trobaven a París o a Burgos —en el cas de la Guerra Civil Espanyola— i que mai havien tingut cap contacte amb el poble andorrà ni coneixien la idiosincràsia de les nostres valls. És cert, però, que el bisbe era a la Seu d'Urgell i el representant del copríncep francès era a Perpinyà, ja que es tracta del Préfet dels Pirineus Orientals, fet que per la proximitat els feia més coneixedors de les nostres valls.

Continuant amb l'aspecte polític, diré que Francesc Cairat va jurar com a síndic el mes de desembre de 1936, en ple hivern, i en un escenari molt complicat. A Espanya hi havia la Guerra Civil i les comunicacions amb França estaven suspeses a causa de la climatologia. A

*Salconduit emès pel govern de Franco que li permetia desplaçar-se a Burgos.
(Arxiu de la família Cairat)*

Andorra hi arribaven espanyols d'un i altre bàndol i s'havien d'acollir tots. Un país petit, amb pocs recursos i que s'estava superpoblant de manera tan sobtada, era un focus de conflicte.

El problema més bàsic era el del menjar: s'havia de trobar una manera d'alimentar tota la gent que arribava, generalment a peu per la muntanya i completament desvalguda.

És en aquests moments difícils quan les fronteres es fan evidents i són menys permeables. En aquestes circumstàncies, el síndic Cairat va veure que calia actuar de manera ràpida per poder solucionar la situació. Fer arribar aliments de França en ple hivern era gairebé impossible. Calia, doncs, girar-se cap a Espanya i anar a Burgos, on s'havia instal·lat el Govern de Franco. A més, una vegada trobats els mitjans per poder tractar amb les autoritats franquistes i obtenir queviures i medecines, calia fer-los arribar a Andorra.

Si tenim en compte que Catalunya era zona republicana en guerra i que l'avituallament havia de travessar aquest territori, ens podem fer una idea de les dificultats, per no dir la impossibilitat de fer arribar els combois amb el menjar.

A Andorra, en aquells moments hi havia un contingent de gendarmes comandats pel coronel René Baulard, que havien arribat enviats pel Govern francès per protegir la població i salvaguardar les fronteres. Com veieu, les nacions veïnes no han estat sempre tan neutrals com diu el nostre himne. Unes vegades ens han ajudat, altres ens han posat pals a les rodes.

El coronel Baulard, en una carta al Préfet dels Pirineus Orientals exposa aquesta dificultat de comunicació i diu: «la situation actuelle entre dans une phase angoissante à cause de la fermeture du col et la persistance du mauvais temps [...]». Més endavant exposa que les mercaderies no arriben, malgrat que han estat comprades i es troben a la Tor de Querol, per les dificultats que té el comboi de travessar una zona de guerra:

L'itineraire La Tour de Carol, Puigcerdà la Seu de l'Urgell est très difficile bien que les Comités de Guerre de Puigcerdà et la Seu de l'Urgell n'aient manifesté à aucun moment, l'intention de l'interdire à la circulation des Andorrans et des Français dans un sens ou dans un autre, Cependant, le transport de 110 tonnes de marchandises par l'Espagne nécessiterai la formation de plusieurs convois. Comme d'autre part, ces marchandises sont parmi celles qui manquent en Espagne, il serait indispensable, outre l'autorisation, d'avoir une protection des autorités locales [...].¹

La carta continua enumerant les dificultats per fer arribar els aliments a Andorra, ja que no n'hi havia prou de tenir permisos per passar els queviures, sinó que calia també protegir el comboi, que circularia per una zona de guerra.

El coronel René Baulard i Francesc Cairat. (Arxiu de la família Cairat)

Aquest és un exemple clar de la dificultat de les comunicacions als Pirineus agreujades en temps de guerra. I aquesta era la situació referent als aliments, però encara era més greu i dificultós el pas de les persones.

Molta gent, generalment catalans, d'un i altre bàndol, volien fugir de la zona de conflicte i pensaven que Andorra no era massa lluny, que s'hi podia arribar fàcilment i que allí segurament els acollirien.

Però el pas per les muntanyes no era senzill, i menys encara el pas per les fronteres, si no es tenia un salconduit. Una de les obligacions dels gendarmes era la vigilància d'aquestes fronteres, però sovint feien els ulls grossos per no buscar-se conflictes. Del 1936 al 1939 els incidents fronterers van ser quotidians a la frontera amb Espanya.

Un exemple d'aquesta situació el veiem en una declaració feta pels veïns de Bissisarri davant el batlle, a petició pròpia:

[...] Que ahir vers les 8 del matí comparegueren refugiats a Bissisarri i demanaren auxili explicant que els carrabiners espanyols els havien tirotejat en territori andorrà i se'n havien emportat 5 o 6 homes. Els veïns marxaren en la direcció que havien explicat els refugiats i veieren unes taques de sang i el terreny trepitjat [...] a una vintena de passes del lloc vegeren un home estirat que ja era cadaver, de cara a terra i tenia un gran esboranc al clatell produït, segons creuen els declarants per un tiro. Afirmen que aquell indret es territori andorrà i que's troba a una distància de la frontera, en línia recta, de més d'un quilòmetre però en línia recta es fa impossible transitar per aquell país per lo abrupte que és [...]. Tornant al lloc on havien trobat el cadaver vers les 12 constataren que'l cadàver havia desaparegut i que havien fet foc en l'indret on es trobava per fer desaparèixer les senyals de sang que hi havia, que'l terreny havia sigut remogut [...] i trobaren també 11 capsules de mausser que's coneixia feia poques hores que havien sigut disparades [...].²

Aquestes escaramusses es van repetir novament en el moment de la Segona Guerra Mundial, quan els jueus fugien i creuaven les muntanyes. Sovint ningú els veia passar i tampoc es va veure mai entrar els alemanys. Les muntanyes pirinenques, no solament a Andorra, sinó arreu, han estat un lloc de pas, sobretot en temps de guerres.

En la Segona Guerra Mundial els alemanys eren al Pas de la Casa i si bé és cert que no van envair Andorra, també ho és que hi van fer alguna incursió, que les autoritats van preferir no veure per evitar mals majors. El moment més crític va ser quan el síndic Cairat va haver de pujar a la frontera del Pas de la Casa per dir-los que d'allí no podien passar, que Andorra era territori neutral.

El novembre del 1942 el Consell General va publicar un edicte en què demanava a la població que no participés en cap activitat que pogués comprometre la neutralitat del país. Es volia avisar la gent perquè anessin amb compte, ja que la situació era delicada.

Malgrat aquest advertiment de mantenir-se neutrals, l'any 1943 van començar les cadenes d'evasió des d'Andorra cap a Espanya, en les quals participaven andorrans i residents. Milers de persones es van salvar travessant els Pirineus. Les relacions transpirinenques van permetre poder-se moure amb certa fluïdesa d'un costat a l'altre.

En aquells moments hi havia a Andorra gendarmes i guàrdia civil i l'equilibri era molt precari; a l'ensem, les fronteres d'Europa s'estaven desdibuixant i Andorra intentava mantenir la seva neutralitat per damunt de tot.

Un incident fronterer greu va tenir lloc el mes d'agost de 1944 quan la Resistència francesa, formada essencialment per maquis espanyols, va atacar el destacament alemany a la frontera del Pas de la Casa i en va fer presoners els seus membres

El 1945 es va acabar la guerra i a partir d'aleshores les relacions transfrontereres amb França es van normalitzar i les relacions entre els pobles d'un i altre costat dels Pirineus van retornar a la normalitat. No vol dir això que les relacions polítiques amb els països veïns van ser sempre més fàcils, però almenys van deixar de ser tan problemàtiques.

L'any 1953 va haver-hi novament conflictes fronterers amb França, derivats d'antagonismes polítics que res no tenien a veure amb les relacions entre els pobles pirinencs. Els habitants de l'Arieja, l'Alta Garona, i els Pirineus Orientals van protestar, juntament amb Andorra, prop de les autoritats de París, perquè per venir a Andorra els francesos havien de pagar 1.000 francs i portar passaport. Certament, ells no estaven d'acord amb aquesta nova normativa, i els andorrans tampoc.

L'any 1959 va ser Espanya qui va tancar parcialment la seva frontera novament per afers polítics, en aquest cas primordialment bancaris. La frontera va estar tancada durant mesos per a turistes i mercaderies, fins que Andorra va solucionar el problema fent noves lleis respecte dels intercanvis bancaris.

Durant els anys de sindicatura de Francesc Cairat i malgrat les diferents guerres i les dificultats que se'n derivaren, les relacions entre els pobles pirinencs van ser fluïdes i amistoses. Si en algun moment es van veure malmeses va ser sobretot per motius polítics i no pas pel sentir dels habitants del Pirineu, que mai no van trencar els vincles entre ells.

Notes

- 1 Còpia a Francesc Cairat, síndic general, de la carta que el coronel Baulard envia al Préfet dels Pirineus Orientals. (Arxiu personal)
- 2 Còpia de la declaració original, signada per Rossend Jordana, notari. (Arxiu personal)